

СТАНОВИЩЕ

от Кольо Видев Коев

Професор дн по ПН 3.1. Социология, антропология и науки за културата
Относно: Конкурс за професор по ПН 2.1 Филология (Теория и история на литературата – теория на литературата)

Конкурсът е обявен за нуждите на катедра Теория на литературата към ФСФ на СУ в ДВ бр. 87 от 19. 10. 2021 г. Участвам в състава на научното жури по конкурса съгласно Заповед № РД – 38 – 10 от 05.01.2022 на Ректора на СУ проф. А. Герджиков. Единствен кандидат по този конкурс е Тодор Христов Дечев, в момента доц. в Катедра „Теория и история на литературата“ на ФСФ, СУ.

За участие в конкурса доц. Христов е представил 2 монографии, 11 статии и научни доклади, 4 глави от колективни монографии. Повече от една трета (6) от публикациите са на английски език, публикувани в престижни издателства (например Routledge). Осем от тях (включително двете монографии) излизат през последните три години (през 2019 – 2, през 2020 – 3, през 2021 – 3). Представените за конкурса документи сочат също така участие в четири научни или образователни проекта за последните пет години. Зад тази кратка статистика стои интензивна изследователска работа с резултати, които далеч надхвърлят минималните изисквания за професура.

Ако трябва да представя най-общо проблемната област, в които са съсредоточени изследванията на Тодор Христов през годините, бих посочил преди всичко употребите на властта в различните ѝ проявления: от „социалното легитимиране на държавната власт“ (докторската дисертация от 2005 г.), през „властовите ефекти на практики на себе си“ (например „Несериозна религия: Джедаизмът като режим на респонсибилизиране“, 2017), третиране на истината отвъд комплекса „знание-власт (в монографията *Impossible Knowledge: Conspiracy Theories, Power, and Truth*, 2019), къснокапиталистическите „биополитически апарати“ (например статията от 2021 г. „Биополитиката и проблемът за принадлежното население“), до изследването на „полемологията на всекидневния живот“ (в монографията *Врява и ярост: Археология на семейния скандал*, 2021). Подобно най-общо

изброяване дава твърде бедна представа за същинския характер на реализираните от кандидата изследователски интереси. За да стане картината по-релефна, трябва непременно да се добави специфичният аспект, върху който той се фокусира във всяко от тези полета. Бих го обозначил като *слабата сила на властовите практики*, която най-често остава неразпозната от конвенционалното научно познание, но може да има ерозивни последици. Така например в монографията *Impossible Knowledge: Conspiracy Theories, Power, and Truth* (2019) Т. Христов показва, че разобличаването на „знанието“ на конспиративните теории като „социална дисфункция“ е принципно ирелевантно и дори контрапродуктивно, доколкото ги стабилизира като въвлечени в битката за истината (а с това и по същество алтернативни) теории, задушавани от тиранична власт, и така усилва популярността им. Вместо това авторът предлага да си даваме сметка за непреднамерените властови ефекти на конспиративните теории, което ще рече да се фокусираме върху тяхната „драматика и прагматика“, разкривайки ги като „несполучливи паресиастични актове“ и изявявайки една *практическа рационалност*, която изисква разбиране, а не разобличаване.

По подобен начин в статията „Практическата логика и всекидневната рационалност на властта“ (*Хетеродоксия* 1-2/20) се поставя въпросът за обикновеното упражняване на властта, иначе казано за третирането ѝ като „радикален феномен“ в смисъла на етнометодологията. Разглеждана по този начин, тя не може да бъде абстрахирана от знанията на дейците за ситуацията (бидейки елемент от собствената рефлексивност – ако използваме още един етнометодологически термин – на ситуацията) и в този смисъл нейната рационалност „има характера на тактическо изкуство, на изкусно казване или правене на неща в среда, която не може да бъде овладяна, изяснена или предвидена“.

Най-отчетлив израз тази изследователска стилистика получава в представената като хабилитационен труд монография *Врява и ярост: Археология на семейния скандал* (2021) и затова в моето становище ще се спра най-вече на нея.

Преди това обаче ще отбележа, че доц. Христов се възползва по най-добрия начин от ангажираността си в две различни катедри („Теория и история на литературата“ в СУ „Кл.

Охридски“ и „Социология и науки за човека“ в ПУ „Паисий Хилендарски“), съчетавайки възможностите на такива области на знанието като критическа теория, културни изследвания, прагматика, историческа социология.

Врява и ярост: Археология на семейния скандал се занимава с речта в домашните скандали. Или, по-конкретно казано, прицелна точка на изследването са „невъзможните изказвания“, изказванията обикновено отхвърляни като „гласове, лишени от смисъл, като шум“. Кой са дискурсивните механизми, позволяващи да се изрази невъзможното, как участниците в сцените играят с езика, за да участват ефективно във всекидневните битки (колкото и ефимерни да изглеждат те), чиито следи незримо формират историята на социалните взаимодействия и дори предопределят бъдещето им? Или по-общо: дали – от такава гледна точка – всекидневието е поле на стабилност и нормалност, или под тази видимост се крие дълбинна полемичност, характер на „политически феномен“? Това са ключовите въпроси, оформящи характера на изследването, което се разгръща върху архив от материали, включващ сцени на скандал от литературни произведения и записи на разговори от терапевтични сеанси. Общото между изследваните сцени е „привилегироването“ за анализ на странните изказвания, движещи се „по ръба на смисъла“. Става дума за „единични изказвания“, задвижвани обаче от отношения, преpraщащи към „знания от областта на медицината, психиатрията, публичната хигиена, санитарната наука, педагогиката, психологията, социологията, етнографията“ (с. 10). Ръководейки се от тези интереси, изследването описва четири режима на знание за домашните скандали, анализирани в четири глави, самите заглавия на които са индикация за спецификата на съответния режим: „мъжкото господство“ (Втора глава), „анормалността“ (Трета глава), „дисфункции“ (Четвърта глава), „скрити причини“ (Пета глава). Макар тези режими да са родени в различни исторически епохи, те, в крайна сметка, се наслаждат един върху друг, преплитат се взаимно в особена геология на човешките взаимодействия и по един или друг начин формират гласовете им, дори те да изглеждат идиосинкрални и лишени от смисъл.

Макар така очертаният дизайн на изследването, както и съдържателните анализи в него сами по себе си да са значими постижения на автора, за мен най-съществените приноси

се съдържат в Първа и в Шеста глава, тъй като те предопределят теоретичната стойност на вече споменатите анализи. Тук ще коментирам само два от тези приноси откъм два общи за тях аспекта.

Дискурсивният апарат, който Т. Христов разработва в Първа глава, представлява синтез от идеи на Фуко със заемки от Жил Делюз, Феликс Гатари и Луи Йелмслев. Идеята е да се преработят понятията за „изказване“ и „перформативен акт“ у Фуко, за да станат те „приложими към единични сцени“. В последна сметка, в „Обобщение“, авторът очертава три полета от отношения (асоциирано, корелативно и допълнително), в които се вписва, „за да бъде индивидуализирано“, казаното в домашния скандал. Така се оформя рамката на споменатия вече аналитичен апарат. Това обаче съвсем не е готов, универсален инструмент за описание на „малки, молекулярни отношения, които остават под прага на това, което говорят участниците в един домашен скандал“ (с. 49). Това е средство, *пригодено към сетивността* тъкмо на Т. Христов, и, както се вижда от конкретните анализи, то постоянно се анимира от една рядка способност, идентифицирана по друг повод от Вебер: „да оставиш реалностите да въздействат върху теб“. С това акцентирам върху уникалната способност на доц. Христов да подготвя мисловното си тяло за *непреднамерено* навлизане в аналитичното поле, която съзрях още в качеството си на рецензент на неговата докторска теза.

Подобна стилистика е приложена и в Шеста глава върху понятието на Стенли Кавел „страстна реч“, като в монографията то е подложено на преработка, за да бъде съотнесено с нереализирания проект на Мишел Фуко за „дискурсивна драматика“. Така идеята за перформативен акт на Кавел и на Остин се оглежда в някои понятия на Лакан, Делюз и Гатари, за да се постигне идея за страстна реч, която да се прилага не само към семейните, но и към „публични скандали, политически конфликти, протести без ясни искания, култовата среда на ню ейдж, конспиративните теории“.

Неслучайно подчертавам сходството на стилистика на работата над понятийния ресурс на монографията в Първа и Шеста глава. Ще отбележа и втори важен аспект на това сходство, който ми напомня на едно предложение на ранния Харви Сакс: авторът да демонстрира

детайлно материалите, от които изгражда своя апарат, за да може читателят – при добро желание – да възпроизведе неговите усилия и да се убеди, че инструментът действително работи. Което ще рече, че читателят, стига да е компетентен, би могъл да съчетае по свой начин въпросните материали и да ги използва за свои цели. Тъкмо това щедро ни предлага в рецензираната монография Тодор Христов.

Във финала на Становището си ще отправя една препоръка (или по-скоро пожелание) към бъдещата работа на доц. Христов. Очаквам той да изпробва аналитичните си умения върху действително развили се речеви конфликти както в семеен контекст, така и при различни институционални условия (например в съдебната зала). Резултатите, както несъмнено и той си дава сметка, биха били твърде различни от констатираните във фрагментите от литературните дискурси или по време на терапевтичните сеанси (с участието на терапевта). За това, разбира се, е необходимо натрупването на архив от фактически случили се разговори, какъвто за съжаление все още липсва в България.

В заключение:

Аргументираната в Становището висока оценка за качеството на научно-изследователската дейност и за несъмнената теоретична стойност на рецензираните трудове ми дава основание убедено препоръчвам на членовете на Научното жури доцент Тодор Христов Дечев да бъде избран за професор по ПН 2.1 Филология (Теория и история на литературата – теория на литературата) в катедра Теория на литературата към ФСФ на СУ.

24. 02. 2022

София

.....
Проф. дн Кольо Коев